

Krzysztof Mikulski (Toruń)

Historia rodziny Wachschlagerów (XIV–XVIII w.). Awans społeczny i trwanie w kręgu elity miejskiej nowożytnego Torunia

1. Początki rodziny

Wachschlagerowie należeli niewątpliwie do grupy kilku najbardziej wpływowych rodzin toruńskiej elity władzy w XVII–XVIII w. Początki tej rodziny sięgają końca XIV w. Zapewne pierwszym jej przedstawicielem tutaj był Lubert (Hubert) Wachschlager, proboszcz parafii świętojańskiej z 1388 r.¹, na przełomie XIV/XV w. spotykamy kilku dalszych jej członków, zapewne blisko spokrewnionych z proboszczem. W 1401 r. w rokowaniach pokojowych z Polską brali udział jako mieszczanie toruńscy Herman i Ulryk Wachschlagerowie, obdarzeni dodatkowo zaszczytnym tytułem *Herr*, co świadczyło o ich wysokiej pozycji społecznej w mieście. Tytułem tym obdarzono też Huberta Wachschlagera, jednego z dowódców oddziału toruńskiego w wyprawie na Gotlandię w 1404 r. Wreszcie w 1407 r. wystąpiła *domina Wachslageriae*². W pierwszej połowie XV w. wystąpiły w aktach miejskich jeszcze trzy osoby używające tego nazwiska. W 1428 r. mieszkał w domu przy ul. Ciasnej Marcin Wachschlager³, a w latach 1435–1452 odnotowani zostali Mikołaj i Jan Wachschlagerowie (ojciec i syn), posiadający niewielki dom przy tejże ulicy oraz dalsze nieruchomości przy ul. Mostowej i Szerokiej⁴. O ich jednak związkach rodzinnych z wcześniejszymi i późniejszymi przedstawicielami rodziny nic nie wie-

¹ *Thorner Denkwürdigkeiten von 1345–1547*, hrsg. v. A. Voigt, „Mitteilungen des Copernicus-Vereins”, H. 13, 1904, s. 14.

² R. Czaja, *Patrycjat Starego Miasta Torunia i Starego Miasta Elbląga w średniowieczu*, w: *Elity mieszczańskie i szlacheckie Prus Królewskich i Kujaw w XIV–XVIII wieku*, zbiór studiów pod red. J. Staszewskiego, Toruń 1995, s. 26.

³ *Księgi szosu i wykazy obciążeń mieszkańców Starego Miasta Torunia z lat 1394–1435*, wyd. K. Mikulski, J. Tandecki, A. Czacharowski, Toruń 2002, s. 178.

⁴ Tamże, s. 205–206: Niclos Wachssloer i Niclos Wachseger – być może mieszkało wówczas w Toruniu dwóch różnych Mikołajów o podobnym nazwisku; *Księga ławnicza Starego Miasta Torunia 1428–1456*, wyd. K. Ciesielska, J. Tandecki, Toruń 1992–1993, nr 158, 539, 597, 602, 935, 1645.

my. Być może nazwiska ich były tylko przypadkowo zbiczne, gdyż wywodziły się od popularnego w Toruniu zawodu – woskownika (woszczyka).

Z pewnością przodkiem wszystkich przedstawicieli rodziny w Toruniu był żyjący w drugiej połowie XV w. Jakub I. W 1487 r. sprzedał on kamienicę przy ul. Mostowej, w której wcześniej mieszkał⁵, i przeniósł się do uzyskanego od teścia Paszka domu przy ul. Rabiańskiej (nr 130)⁶. Jakub nie żył już w 1497 r., kiedy to wdowa po nim Barbara i jej drugi mąż Hans Kietlicz spłacili dzieci Jakuba i Barbary. W akcie tym wymieniono nieżyjącego już ich syna Ludwika oraz żyjących: Macieja († 1526), Andrzeja († a. 1510), Dorotę, żonę późniejszego rajcy Hansa Kranicha († 1518) i Urszulę, wdowę po Jerzym Francze⁷.

Niewątpliwie najwybitniejszym przedstawicielem tego pokolenia był Maciej Wachschlager. Jako pierwszy z rodziny wszedł on do ekskluzywnego grona ławników (1500–1522), a następnie rajców staromiejskich (1525–1526)⁸. Ożenił się z Anną († 1546), córką Hansa Seydenhafftera⁹. W czasie swego życia zgromadził znaczny majątek nieruchomy. Już w 1498 r. był właścicielem dużej kamienicy narożnej za kościołem NMP (nr 269), ok. 1505 r. przejął z rąk innych spadkobierców teścia kamienicę przy Rynku Staromiejskim (nr 293e), w 1507 r. kupił dom przy ul. Żeglarskiej (nr 137), w 1512 r. kupił dom przy ul. Błotnej (nr 313), w 1524 r. dokupił 3 budy przy ul. Różanej (nr 279 b, e, f), a w 1525 r. dom narożny z budą przy ul. Koziej (nr 267, 268a)¹⁰. Do 1520 r. posiadał też inną kamienicę przy Rynku Staromiejskim (nr 301), do której prawa sprzedał bratankowi Jakubowi II¹¹. Tak duże inwestycje w zakup nieruchomości były zapewne możliwe dzięki powodzeniu w handlu. Maciej odegrał też znaczącą rolę w czasie buntu pospólstwa w 1523 r. Pełnił w czasie jego trwania rolę przedstawiciela reprezentacji mieszczan wobec rady, konsekwentnego zwolennika kompromisu między stronami¹². Zapewne w nagrodę za taką postawę został on w 1525 r. wybrany do rady miejskiej. Zmarł jednak wkrótce i nie zostawił męskich potomków. Cały majątek po nim przejęła wdowa i jej krewni.

Brat Macieja Andrzej ożenił się z Katarzyną Gertner, córką Bartłomieja i Katarzyny Kopernik, siostry Mikołaja Kopernika¹³. Żona wniosła mu zapewne w posagu część bardzo uszczuplonej już schedy po swoich przodkach. Jego synowie i wnuko-

⁵ AP w Toruniu, kat. II, dz. IX, t. 4, s. 78.

⁶ Tamże, k. 85.

⁷ Tamże, k. 176–177.

⁸ K. Mikulski, *Urzędnicy miejscy Torunia 1454–1650*, Toruń 2001, nr 346, 145.

⁹ Zmarła zapewne ok. 18 I 1546, kiedy spisano inwentarz jej domu za kościołem NMP: AP w Toruniu, Kat. II, dz. IX, t. 6, k. 229v–230.

¹⁰ Kartoteka właścicieli parceli toruńskich w posiadaniu autora.

¹¹ AP w Toruniu, kat. II, dz. IX, t. 5, k. 52v.

¹² J. Buława, *Walki społeczno-ustrojowe w Toruniu w I połowie XVI wieku*, Toruń 1971, s. 92–93.

¹³ K. Górski, *Dom i środowisko rodzinne Mikołaja Kopernika*, Toruń 1987, s. 8–9 (tablica genealogiczna rodzin: Watzenrode, v. Allen i Koperników).

wie posiadali części w dwóch budach przy ul. św. Anny (nr 144Hh a, b), które należały wcześniej do Watzenrodów, Koperników i Gertnerów¹⁴. Dzięki tej koligacji wszyscy późniejsi członkowie rodziny byli po kądzieli najbliższymi krewnymi wielkiego astronoma, mieszkającymi w Toruniu, ale trudno dziś stwierdzić, czy jeszcze zdawali sobie z tego sprawę w XVII–XVIII w. Andrzej I wszedł przed 1501 r. w posiadanie kamienicy przy Rynku Staromiejskim (nr 292), która aż do połowy XVII w. miała stanowić siedzibę jednej z gałęzi rodziny¹⁵. Andrzej nie osiągnął poważniejszych urzędów, żył jeszcze w 1522 r., kiedy reprezentował syna Jakuba w zamianie domu przy Rynku (nr 301) na dom przy ul. Panny Marii (nr 287)¹⁶.

Być może wspomniany jako zmarły w 1497 r. Ludwik też był żonaty. Wdowa po nieznanym z imienia Wachslagerze Jadwiga prowadziła nadal aktywną działalność gospodarczą. W 1510 r. dokupiła dom przy ul. Panny Marii (nr 284), a w 1518 r. dom przy ul. Błotnej (nr 315)¹⁷.

Andrzej miał co najmniej 2 synów: Marcina i Jakuba (II). Marcin zmarł dość szybko (przed 1521), a dom przy ul. Błotnej (nr 315) trzymała w latach 1521–1535 wdowa po nim Agnieszka¹⁸.

Jakub II utrzymywał bliższe stosunki ze stryjem Maciejem. Ten ostatni sprzedał mu w 1520 r. kamienicę przy Rynku Staromiejskim (nr 301). Już jednak w 1522 r. Jakub zamienił ją na dom przy ul. Panny Marii (nr 287) z Krzysztofem Scholcze¹⁹. Również ten dom sprzedał w 1533 r. Do 1531 r. posiadał też kamienicę przy Rynku Staromiejskim (nr 159)²⁰. Mieszkał już wówczas w odziedziczonej po rodzicach innej kamienicy przy Rynku Staromiejskim (nr 292). Jakub zmarł po 1533 r. i pozostawił co najmniej 2 synów: Benedykta I i Macieja II, którzy byli założycielami dwóch odrębnych gałęzi rodziny.

Maciej II († 1586/95), młodszy z synów Jakuba, odkupił od brata w 1555 r. jego połowę kamienicy rodzinnej przy Rynku Staromiejskim i posiadał ją odtąd samodzielnie²¹. W kontraktach kupna–sprzedaży sąsiedniej kamienicy przy Rynku z 1586 r. sporządzonych w języku niemieckim (wpis do księgi) i polskim (załącznik) określony został raz jako „Wachslager”, drugi raz jako „Woszczyk”, co jest

¹⁴ Dopiero 15 IX 1595 r. spadkobiercy Macieja II Wachslagera (Wawrzyniec I, Maciej IV, Jan III i Katarzyna, Benedykt I oraz Bartłomiej) sprzedali dwie budy przy ul. Świętej Anny Henrykowi Lennick oraz Jakubowi Eignerowi: AP w Toruniu, Kat. II, dz. IX, t. 15, k. 105–105v. Wcześniej Maciej II w 1585 r. wykupił je z rąk innych współspadkobierców.

¹⁵ W końcu XV w. posiadał ją Rotger Hitfeld. Być może pomógł w jej nabyciu przez Andrzeja jego brat Maciej I.

¹⁶ AP w Toruniu, Kat. II, dz. IX, t. 5, k. 69v.

¹⁷ Tamże, t. 4, s. 451; t. 5, k. 28.

¹⁸ Kartoteka właścicieli parceli toruńskich w posiadaniu autora.

¹⁹ AP w Toruniu, Kat. II, dz. IX, t. 5, k. 52v, 69v.

²⁰ Sprzedał ją 6 V 1531 r. złotnikowi Fabianowi Grunaw – tamże, t. 6, k. 15v.

²¹ Tamże, t. 7, k. 368v.

ciekawym przykładem współistnienia obu języków w tym czasie w Toruniu²². Potomkowie Macieja nie uzyskali w Toruniu większego znaczenia²³. Jeden z jego synów – Wawrzyniec został kowalem, zawód ten uprawiał też jego syn i imiennik. Inny – Benedykt II, właściciel kamienicy przy Rynku, prowadził w niej hotel. Z jego synów – Henryk wyprowadził się z Torunia do Grudziądza, a Jerzy († 1659), ławnik przedmiejski w latach 1650–1659²⁴, nie pozostawił po sobie potomstwa. Ostatecznie rodzinną schedę przejęła córka Benedykta – Elżbieta (1597–1680), żona Andrzeja Seidlera, a po niej jej córka Magdalena Seidler, żona kupca Samuela Schöninga, który posiadał dom rodzinny przy Rynku (nr 292) jeszcze w 1703 r., kiedy to podczas oblężenia miasta przez Szwedów kamienica spłonęła wraz z kilkunastu sąsiednimi²⁵.

2. Majątek nieruchomy potomków Benedykta

Znacznie ważniejszą rolę w dziejach miasta odegrała starsza gałąź rodziny, wywodząca się od Benedykta I († a. 1568). Jako pierwszy z rodziny zajmował się on wyłącznie browarnictwem. Po uzyskaniu spłaty spadkowej od brata w 1555 r. kupił duży kompleks nieruchomości na rogu ul. Ducha św. i Rabszkiej, składający się z domu mieszkalnego, browaru, mielcucha, przejazdu i 4 bud czynszowych²⁶. Po jego śmierci nieruchomości te przejął Dawid Rümpler, wstąpił do wdowy po Benedykcie – Doroty. Rümpler spłacił pasierbów (Jana i Macieja III, synów Benedykta) w 1582 r. i przejął cały majątek po Wachschlagerze²⁷.

Młodszy z synów Benedykta I – Maciej III († po 1618) został ostatecznie piekarnikiem i osiadł w domu przy ul. Koziej (nr 249). Pozostawił co najmniej 2 synów, którzy uczyli się w gimnazjum toruńskim (ich dalsze losy nie są znane, być może zmarli w wieku młodzieńczym) oraz jedną córkę Gertrudę. Została ona wydana za mąż za Michała Wolskiego, kotlarza, a następnie za kupca Jana Kojela²⁸. Maciej na krótko przed śmiercią sprzedał swój dom bratankowi Dawidowi²⁹. Była to pierwsza, ale nie ostatnia, próba utrzymania nieruchomości w rękach męskich przedstawicieli tej rodziny.

²² Tamże, t. 21, k. 133: w dołączonym oryginale aktu podziału spadkowego między Jerzym Hoffmanem i jego szwagrem Janem Wisnerem: „dom przy Rynku [...] między Matthisem Woszczkiem a panią Katarzyną, co czepce robi”.

²³ Zob. załączona do artykułu genealogia rodziny.

²⁴ K. Mikulski, *Urzednicy*, nr 828.

²⁵ AP w Toruniu, kat. II, dz. IV, t. 20, s. 28 – jako *Brandstelle*.

²⁶ Tamże, dz. IX, t. 7, k. 368 – sprzedała mu go Katarzyna Fredewald, wdowa po rajcy toruńskim Adrianie.

²⁷ Tamże, t. 11, k. 204.

²⁸ Archiwum Diecezjalne w Toruniu, Kościół NMP, Księga małżeństw z lat 1600–1756, k. 39, 84.

²⁹ AP w Toruniu, Kat. II, dz. IX, t. 21, k. 194v.

Twórcą nowożytniej potęgi rodziny był starszy brat Macieja III – Jan II († 1617). Wraz z ręką pierwszej żony Katarzyny Neißer (1575), a po śmierci teścia (1582) uzyskał on prawo do części obszernej kamienicy z browarem i mielcuchem przy ul. Chełmińskiej (nr 339), którą z czasem wykupił z rąk innych współspadkobierców³⁰. Po śmierci matki i ojczyma uzyskał w spadku (ok. 1596) inną kamienicę po przeciwnej stronie ul. Chełmińskiej (nr 309). Inwestował też w zakup nieruchomości w Nowym Mieście: w latach 1593–1598 znajdowały się w jego rękach kolejno dwa domy przy ul. Paulerskiej. Po 1606 r. po śmierci ojca jego drugiej żony Krystyny Müller przypadła mu w udziale część jej kamienicy rodzinnej przy ul. Prostej (nr 137), którą odsprzedał szwagrowi w 1615 r. Jako drugi przedstawiciel rodziny Jan II wszedł do władz miejskich – był kolejno ławnikiem przedmiejskim (1589–1591) i ławnikiem staromiejskim (1591–1617)³¹. Z pierwszego małżeństwa urodziło mu się 9 dzieci, z których czworo osiągnęło pełnoletność, z drugiego małżeństwa pochodziło 7 dzieci, z których pięcioro założyło rodziny.

Najstarszy z synów Jana z pierwszego małżeństwa Jerzy jeszcze za życia ojca kupił w 1609 r. mielcuch przy ul. Błotnej (nr 317a), który odtąd stanowił nierozłączną część majątku składającego się też z domu z browarem przy ul. Chełmińskiej (nr 309). Część tej ostatniej nieruchomości Jerzy uzyskał w wyniku podziałów spadkowych po śmierci ojca, już jednak w 1620 r. spłacił swoich braci rodzonych oraz siostrę i został jedynym właścicielem kamienicy. W 1618 r. kupił kamienicę przy ul. Koziej (nr 253), w 1625 r. wszedł w posiadanie dwóch bud przy murach (nr 365, 366), w 1627 r. dokupił jeszcze jeden mielcuch przy ul. Błotnej (nr 317b), wreszcie w 1628 r. kupił dom przy ul. Szewskiej (nr 351)³². Młodszy synowie Jana zostali uposażeni – Michał (1587–1624) został ożeniony z Apolonią Schulff, dziedziczką kamienicy z browarem przy ul. Prostej (nr 95) i mielcuchem przy ul. Paulerskiej³³, a Dawid kupił dom przy Koziej (nr 249) od stryja Macieja³⁴. Dzieci Michała zmarły jednak młodo, a Dawida przeżyły tylko jego dwie córki, w związku z czym nie założyli oni nowych gałęzi rodziny.

Spośród dzieci Jana II z drugiego małżeństwa największy udział w spadku po rodzicach uzyskał najstarszy z nich Konrad († 1637/40). Ostatecznie w 1628 r. spłacił on swoje rodzeństwo i wszedł w posiadanie domu rodzinnego przy ul. Chełmińskiej (nr 339)³⁵. Po jego śmierci, jeszcze w 1640 r., dom ten posiadała wdowa po nim Elżbieta z domu Kojewe. Ponieważ Konrad nie doczekał się dorosłych dzieci, po śmierci jego i wdowy po nim dom przy ul. Chełmińskiej wrócił do rąk potomków jego najstarszego brata przyrodniego Jerzego³⁶.

³⁰ Tamże, t. 11, k. 203v.

³¹ K. Mikulski, *Urzędnicy*, nr 754, 454.

³² Kartoteka właścicieli parceli toruńskich w posiadaniu autora.

³³ Tamże.

³⁴ Zob. przyp. 28.

³⁵ AP w Toruniu, Kat. II, dz. IX, t. 27, k. 527–528.

³⁶ W 1703 r. mieszkał w nim Jan XIII (1653–1720), syn Daniela II: AP w Toruniu, Kat. II, dz. IV, t. 20, s. 32.

Jerzy (1584–1630) pozostawił z dwóch małżeństw 7 dzieci, z których rodziny założyło 2 synów i 1 córka. Ta ostatnia uzyskała w wyniku podziałów spadkowych część nieruchomości dokupionych za życia ojca. Syn z pierwszego małżeństwa Jan IX (1619–1661) przejął ostatecznie kamienicę rodzinną przy ul. Chełmińskiej (nr 309) i mielcuch przy ul. Błotnej (nr 317a). Syn Jerzego z drugiego małżeństwa Daniel II (1623–1689) odziedziczył zapewne ok. 1647 r. (rok przyjęcia do prawa miejskiego) po stryju Konradzie i wdowie po nim inną kamienicę rodzinną przy ul. Chełmińskiej (nr 339).

Jan IX miał 8 dzieci, z których czworo (2 synów i 2 córki) założyło własne rodziny. Starszym synem Jana IX (z 1 małżeństwa) był też Jan XII (1653–1719). Identyfikacja tego członka rodziny Wachschragerów jest dość kłopotliwa. W tym samym prawie czasie żył inny Jan (XIII) Wachschrager (1653–1720), syn Daniela II, a więc brat stryjeczny Jana XII. Kuzyni byli często myleni w literaturze³⁷. Jan XII nie pozostawił po sobie potomstwa, jedyna jego córka bowiem zmarła w wieku niemowlęcym. Jan XII pod koniec życia musiał popaść w kłopoty finansowe, gdyż w 1717 r. usunięto go z ławy staromiejskiej³⁸. Dziedziczył po ojcu dom przy ul. Chełmińskiej (nr 309) i mielcuch przy ul. Błotnej (nr 317a). Obie nieruchomości posiadała potem wdowa po nim Barbara z domu Neunachbar (1663–1735)³⁹. Po jej zgonie nieruchomości odziedziczył dalszy krewny Jana XII (wnuk Daniela II) Jerzy Daniel (1702–1757).

Również jego brat przyrodni Wawrzyniec (1658–1724) nie pozostawił po sobie bezpośrednich spadkobierców, jego czworo dzieci zmarło bowiem we dzieciństwie (w tym troje podczas epidemii dżumy w 1708 i 1710 r.). Wawrzyniec posiadał w 1703 r. dom przy Rynku Staromiejskim (nr 149), który wkrótce potem sprzedał oraz dom z browarem i mielcuchem przy ul. Prostej (nr 105, 106), gdzie mieszkał do śmierci⁴⁰.

Daniel II (1623–1689), młodszy syn Jerzego, był niewątpliwie jednym z najwybitniejszych przedstawicieli rodziny. Cieszył się on szczególnymi względami króla Jana III Sobieskiego, który nawet wbrew dotychczas panującemu obyczajowi mianował Wachschragera na burgrabiego toruńskiego (przedstawiciela króla w mieście) w 1679 r., mimo iż nie był on w tym czasie jeszcze burmistrzem, a tylko rajcą. Później Wachschrager, już jako burmistrz, kilkakrotnie posłował do króla, uzyskując m.in. w 1685 r. moratorium na spłatę ciążących na Toruniu długów z okresu wojen szwedzkich⁴¹. Jak już wspomniałem, przejął on ok. 1647 r. (wówczas uzyskał prawo

³⁷ Ostatnio chociażby J. Dygdała, *Urzędnicy miejscy Torunia 1651–1793*, Toruń 2002, s. 245: błędnie określa ojca Jana=Johanna [seniora] (nie Daniel, ale Jan) i brata Jana=Johanna [juniora] (Wawrzyniec=Lorenz był bratem Jana seniora).

³⁸ Tamże, nr 277, s. 113.

³⁹ Ustalono na podstawie: AP w Toruniu, Księgi pogłównego z lat 1723–1769, t. 1–21.

⁴⁰ AP w Toruniu, Kat. II, dz. IV, t. 20, s. 6.

⁴¹ J. Dygdała, *Toruń między szwedzkim potopem a wojną północną (1660–1699)*, w: *Historia Torunia*, t. II, cz. 3. *Między barokiem i oświeceniem (1660–1793)*, pod red. M. Biskupa, Toruń 1996, s. 32, 120, 124, 128, 129.

miejskie jako piwowar) kamienicę rodową przy ul. Chełmińskiej (nr 339), w której mieszkał do śmierci.

Jego najstarszy syn Jerzy X (1648–1720) przeniósł się najpierw do Gdańska, a następnie na dwór szwedzki, gdzie został sekretarzem królewskim. Drugi z synów Daniel III (1650–1693) został zapewne wyposażony przez ojca w pokaźny spadek, który pozwolił mu na nabycie nowych nieruchomości: kamienicy przy ul. Chełmińskiej (nr 334) i innej kamienicy przy tej ulicy (nr 319) wraz z browarem i mielcuchem przy ul. Błotnej (nr 317c)⁴². Najmłodszy z braci, wspomniany już Jan XIII (1653–1720), przejął po ojcu kamienicę przy ul. Chełmińskiej (nr 339), którą po jego śmierci posiadała wdowa po nim Elżbieta z domu Adam w latach 1720–1725. Z synów tego ostatniego tylko Michał IV (1682–1719) założył rodzinę i doczekał się potomstwa. Majątek po ojcu i dziadzie przejął ostatecznie po osiągnięciu lat sprawnych jedyny pozostały przy życiu syn Michała – Jan Jerzy II (1713–1772). W 1742 r. odebrał on z rąk dzierżawców i dalszych krewnych rodzinną kamienicę przy ul. Chełmińskiej (nr 339), w której mieszkał aż do śmierci. Jan Jerzy był ostatnim męskim przedstawicielem tej gałęzi. Krótco przed śmiercią jedną ze swych córek wydał za mąż za jej dalekiego kuzyna Jakuba Macieja Wachschragera (1747–1775), by pozostawić w ten sposób dom rodzinny przy ul. Chełmińskiej (nr 339) w rękach rodziny⁴³.

Do największego majątku wśród Wachschragerów doszli w XVIII w. potomkowie Daniela III (1650–1693). Z jego synów pozostał w Toruniu i przeżył ojca jedynie Daniel IV (1679–1737), który też odziedziczył nieruchomości przy ul. Chełmińskiej (nr 319) i Błotnej (nr 317c)⁴⁴. Inny syn Daniela III – Jerzy Henryk (1683–1740) ruszył śladami stryja do Szwecji, gdzie był prywatnym nauczycielem w Nyköping. Ich siostra Krystyna Elżbieta (1688–1752) nie wyszła za mąż, do końca swego życia posiadała jedną z kamienic odziedziczonych po ojcu – przy ul. Chełmińskiej (nr 334).

Młodszym synem Daniela IV był Karol Jakub (1718–1797), który odziedziczył po ojcu kamienicę przy ul. Chełmińskiej (nr 319) i mielcuch przy ul. Błotnej (nr 317c). Nie pozostawił jednak po sobie męskiego potomstwa – jedyny jego syn Samuel Jakub (1753–1782) zmarł przedwcześnie, a spadkiem po Karolu Jakubie podzieliły się jego córki i ich potomstwo.

Najstarszym synem Daniela IV był Jerzy Daniel (1702–1757), który odziedziczył po wygasłej na Janie XII gałęzi rodziny kamienicę przy ul. Chełmińskiej (nr 309) wraz z mielcuchem przy ul. Błotnej (nr 317a). Przeżyło go 3 synów: Daniel Jerzy (1739–1771), który przejął nieruchomości po ojcu i matce († 1763), ale nie założył rodziny; Jan Michał (1741–1801), który kupił najpierw dom przy ul. Chełmińskiej (nr 342), a potem (ok. 1775) odziedziczył rodzinną kamienicę przy tejże ulicy (nr 339) po bezpotomnej śmierci brata Jakuba Macieja (1747–1775) i podziale

⁴² Posiadali je jego spadkobiercy w 1703 r.: AP w Toruniu, Kat. II, dz. IV, t. 20, s. 24, 25, 32.

⁴³ AP w Toruniu, Gmina ewangelicka staromiejska, t. 33, s. 3: ślub odbył się 21 I 1772 r.

⁴⁴ Zob. przyp. 42.

spadkowym z pozostałą po nim wdową i jej drugim mężem Janem Krzysztofem Hornuffem. Wdowa otrzymała wówczas inną kamienicę rodzinną Wachschragerów przy ul. Chelmińskiej (nr 309). Jan Michał pozostawił po sobie dwóch synów: Jana Marcina (1767–1820) i Karola Daniela (1776 † po 1808), którzy działali w Toruniu w okresie pierwszego panowania pruskiego i Księstwa Warszawskiego. Jan Marcin mieszkał w 1815 r. w domu przy ul. Piekary 280, a wdowa po Karolu Danielu w domu przy Chelmińskiej (nr 342). Cały więc majątek nieruchomości rodziny posiadany przed połową XVIII w. wyszedł z jej rąk w końcu XVIII w.

Przytoczone dzieje nieruchomości posiadanych przez Wachschragerów wskazują na bardzo ważną rolę tych immobilii w podtrzymywaniu pozycji społecznej rodziny w mieście. Można wręcz mówić o pewnych elementach polityki rodzinnej, której celem było utrzymanie wszystkich nieruchomości w rękach męskich przedstawicieli rodziny. Pod tym względem analogii w Rzeczypospolitej można szukać tylko w kręgu magnaterii i bogatej szlachty. Rodzinne kamienice Wachschragerowie przekazywali z reguły najmłodszym synom, starając się zarazem zaopatrzyć wcześniej w majątki starszych swych potomków.

Dzięki tej stabilnej „polityce” rodzinnej utrzymali w swych rękach w latach 1582–1801 dom przy ul. Chelmińskiej (nr 339), a w latach 1596–1775 dom przy ul. Chelmińskiej (nr 309). Długo pozostawały w ich rękach nabywane potem kamienice: przy Chelmińskiej (nr 319) – w latach ok. 1678–1797, przy Chelmińskiej (nr 334) – w latach ok. 1680–1752, przy Chelmińskiej (nr 342) – w latach 1767–1815. Można śmiało postawić tezę, że rodzina ta zdominowała swoją obecnością ulicę Chelmińską w XVII i XVIII w. posiadając przy niej stale lub czasowo 5 znacznych rozmiarów posesji.

3. Wykształcenie i piastowane urzędy

Pierwszorzędne znaczenie dla ustabilizowania wysokiej pozycji rodziny miało w XVII i XVIII-wiecznym Toruniu wykształcenie i dostęp do wysokich urzędów miejskich. Bez tego niemożliwe byłoby wręcz utrzymanie rodziny w gronie ścisłej elity społecznej miasta.

Poziom uzyskiwanego przez męskich członków rodziny Wachschragerów wykształcenia stawiał ich niewątpliwie w ścisłej czołówce rodzin toruńskich pod tym względem. Wśród potomków Jana Wachschragera († 1617, linia starsza) wszyscy mężczyźni potomkowie, którzy dożyli do wieku szkolnego, podjęli naukę w Gimnazjum Akademickim w Toruniu (27) i poza dwoma przypadkami (przedwczesna śmierć) ukończyli je zapewne w pełnym wymiarze. W XVI i XVII w. spośród 19 mężczyzn podejmujących naukę w tych stuleciach 6 trafiło na uniwersytety, ale już w XVIII w. spośród 11 uczących się wówczas mężczyzn z tej rodziny nie podjęło studiów jedynie 3 (w tym 2 zmarło w młodym wieku). Razem więc statusem uniwersyteckim legitymowało się 14 Wachschragerów z tej linii. Wachschragerowie dominowali pod tym względem wyraźnie wśród elity toruńskiej. Z rodziny Eßke pochodziło „jedy-

nie” 11 studentów, z rodzin Baumgart i Behm po 9, Schönwald – 8, Zimmerman – 7, Eckert, Meißner, Mochinger, Wedemeyer i Giering – po 6, Koye, Sieffert, Vogt i Zerneck – po 5.

Również przedstawiciele uboższej, młodszej linii Wachslagerów (potomkowie Macieja) w większości uczęszczali do gimnazjum toruńskiego. Spośród 5 synów, którzy osiągnęli wiek szkolny, w VI pokoleniu tej linii naukę w gimnazjum podjęło 2, a w VII pokoleniu wszyscy synowie, którzy osiągnęli wiek szkolny (5), podjęli naukę w gimnazjum.

Tylko jednak przedstawiciele starszej linii kontynuowali naukę w innych gimnazjach i na uniwersytetach. Najczęściej Wachslagerowie wybierali jako pierwszą uczelnię uniwersytet w Królewcu (9 studentów), mniejszą popularnością cieszyły się Lipsk (2), Lejda (2) i Jena (1). Jedynie 2 przedstawiciele rodziny kontynuowało studia na kolejnych uczelniach. Jerzy Wachslager, późniejszy sekretarz króla szwedzkiego, wyjechał z Królewca do Lejdy, a następnie do Strasburga. Jerzy Daniel obok Królewca odwiedził też uniwersytety w Wittenberdze i Jenie.

Imię ucznia	Imię ojca	rok wpisu do GT	klasa	lat	Dalsza nauka
Dawid	Jerzy I	1601	septima		Lejda 1623
Michał I	Jerzy I	1601	quarta		
Andrzej II	Maciej III	1601	octava		
Jakub III	Maciej III	1601	quarta		
Konrad I	Jerzy I	x			
Henryk II	Benedykt II	1614	decima		
Wawrzyniec II	Wawrzyniec I	1621			
Szymon III	Wawrzyniec I	1621			
Jan IX	Jerzy I	1624		5	
Daniel II	Jerzy I	1629		6	
Konrad III	Konrad I	1636		6	Lejda 1641
Henryk III	Konrad I	1636		5	
Benedykt IV	Henryk II	1643		5	
Jerzy VII	Henryk II	1646		5	
Jerzy X	Daniel II	1654		6	
Jerzy VI	Jerzy II	1655		9	GT ponownie 1660, G.Gd. 1666, Królewiec 1667, Lejda 1669, Strasburg 1670
Szymon IV	Jerzy II	1655		9	
Henryk IV	Henryk II	1657		12	
Daniel III	Daniel II	1660	secunda	10	
Jan XIII	Daniel II	1660	sexta	7	
Jan XII	Jan IX	1660		7	
Wawrzyniec V	Jan IX	1665	decima	7	
Daniel IV	Daniel III	1688	septima	9	
Michał IV	Jan XIII	1688	decima	6	

Maciej Luter	Jan XIII	1692	decima	5	Królewiec 1704 Królewiec (1723), Wittenberga 1724, Jena 1725
Jerzy Henryk	Daniel III	1693	tertia	10	
Jerzy Daniel	Daniel IV	1707	decima	5	
Jan Jerzy	Michał IV	1717	decima	4	
Karol Jakub	Daniel IV	1724	decima	6	
Henryk Fryderyk	Daniel IV	1724	decima	8	Jena 1739
Daniel Jerzy	Jerzy Daniel	1747	IX–X	8	Królewiec 1759
Jan Michał	Jerzy Daniel	1748	IX–X	7	Królewiec 1762
Jakub Maciej	Jerzy Daniel	1754	decima	7	Królewiec 1767
Samuel Jakub	Karol Jakub	1760	decima	7	Lipsk 1773
Jan Samuel	Jan Jerzy	1761	sexta	9	Lipsk 1784 Królewiec 1795
Jan Marcin	Jan Michał	1776	quarta		
Karol Daniel	Jan Michał	1787	quarta	11	

Tablica 1. Nauka w Gimnazjum Toruńskim i studia uniwersyteckie Wachschragerów w XVII–XVIII w.

Podstawa: *Metryka uczniów Toruńskiego Gimnazjum Akademickiego 1600–1817*, cz. 1 i 2, wyd. Z.H. Nowak i J. Tandecki, Toruń 1997–1998; kartoteka studentów z Prus Królewskich udostępniona przez prof. Mariana Pawlaka.

Można stwierdzić, że nauka w gimnazjum była niezbędnym elementem strategii rodzinnej toruńskich piwowarów. Z biegiem czasu coraz częściej młodzi przedstawiciele z tych rodzin kontynuowali edukację na studiach. Wykształcenie uniwersyteckie wraz z posiadanym już prestiżem społecznym i majątkowym zapewniało Wachschragerom swobodny dostęp do najwyższych urzędów w mieście. Byli typowym przykładem awansu intelektualnego toruńskich piwowarów – z właścicieli browarów stali się członkami najlepiej wykształconej elity intelektualnej miasta. Przedstawiciele bogatszej – starszej linii rodziny nie zrezygnowali jednak nigdy z formalnej przynależności do cechu piwowarów.

Pierwszym przedstawicielem rodziny we władzach miejskich był wspominany już Maciej I († 1526) – ławnik (1500–1525) i rajca staromiejski (1525–1526)⁴⁵. Ze względu jednak na brak męskich potomków nie zapewnił rodzinie trwałego miejsca w elicie miejskiej. Udało się to dopiero Janowi II († 1617), kolejno ławnikowi przedmiejskiemu (1589–1591) i staromiejskiemu (1591–1617)⁴⁶. Odtąd jego potomkowie w każdym kolejnym pokoleniu byli reprezentowani we władzach miejskich. Jego syn Jerzy I (1584–1630) był ławnikiem staromiejskim (1625–1630)⁴⁷. Do rady miejskiej awansował syn tego ostatniego Daniel II (1623–1689) – absolwent uniwersytetu w Lejdzie. Był kolejno ławnikiem przedmiejskim (1654–57), ławnikiem staromiejskim (1657–1672), rajcą staromiejskim (1672–1682) i wreszcie burmistrzem (1682–1689)⁴⁸.

⁴⁵ K. Mikulski, *Urzędnicy*, nr 346, 145.

⁴⁶ Tamże, nr 754, 454.

⁴⁷ Tamże, nr 499.

⁴⁸ J. Dygdała, *Urzędnicy miejscy Torunia 1651–1793*, nr 488, 205, 82, 16.

Imiona	wykszł.	kancelista	III Ordynek	sekretnarz	ławnik pm	ławnik nm	ławnik sm	rajca sm	burmistrz
Maciej I	x						1500–22	1525–26	
Jan II	x				1589–91		1591– –1617		
Michał I	GT					1619–24			
Jerzy I	GT						1625–30		
Jerzy II	GT				1650–59				
Daniel II	Lejda				1654–57		1657–72	1672–82	1682–89
Daniel III	GT				1684–86		1686–93		
Wawrzyniec V	GT		1706–11			1711–24			
Jan XII	GT				1709–14		1714–17		
Jan XIII	GT		1719–20		1720				
Jerzy Daniel	3 uniw.			1727–50				1750–57	
Karol Jakub	Jena		1750–57		1752–58		1758–60	1760–72	1772–93
Jan Jerzy	GT		1755–72		1762–72				
Daniel Jerzy	Królewiec		1766–70		1766–70		1770–71		
Jan Michał	Królewiec	1766–72	1772–78		1772–78		1778–93		
Samuel Jakub	Lipsk			1776–82					
Jan Marcin	Lipsk	1789–93							

Tablica 2. Urzędy miejskie sprawowane przez Wachschragerów w Toruniu w latach 1500–1793

Podstawa: K. Mikulski, *Urzednicy miejscy Torunia 1454–1650*, Toruń 2001; J. Dygdała, *Urzednicy miejscy Torunia 1651–1793*, Toruń 2002.

Ogółem Wachschragerowie wprowadzili 17 przedstawicieli swej rodziny do władz miejskich i kancelarii miejskiej. Spośród nich tylko Maciej I († 1526) i Jerzy II († 1659) nie należeli do linii zapoczątkowanej przez Benedykta I. Z danych przytoczonych w Tablicy 2 wynika, że wysoka pozycja Wachschragerów w miejskiej hierarchii urzędniczej była ściśle powiązana z ich wykształceniem. Tylko wykształcenie uniwersyteckie stwarzało w XVII i XVIII w. szansę awansu do rady miejskiej. Weszło do niej 3 przedstawicieli analizowanej rodziny (Daniel, Jerzy Daniel i Karol Jakub). Na drodze do dalszych karier urzędniczych kolejnych Wachschragerów stały ich przedwczesne zgony (Daniel Jerzy i Samuel Jakub) i upadek Rzeczypospolitej (Jan Michał i Jan Marcin).

Członkowie rodziny, którzy zakończyli swoje kształcenie na poziomie gimnazjum, mogli liczyć na uzyskanie co najwyżej miejsca w ławie staro- lub nowomiejskiej. Były to zresztą awanse w bardzo późnym wieku. Przykładem tego są kariery urzędnicze przedstawicieli słabiej wykształconego pokolenia Wachschragerów

z przełomu XVII i XVIII w. Wawrzyniec V uzyskał miejsce w ławie nowomiejskiej w wieku 53 lat, jego brat Jan XII wszedł do ławy przedmiejskiej w wieku 56 lat, a ich dalszy kuzyn Jan XIII uzyskał awans do tegoż organu władz miejskich w wieku 67 lat, krótko przed śmiercią. Również żyjący później, posiadający tylko wykształcenie gimnazjalne Jan Jerzy wszedł w skład ławy przedmiejskiej w wieku 49 lat.

Wykształcenie uniwersyteckie wydatnie przyspieszało moment rozpoczęcia kariery. Daniel II uzyskał swój pierwszy urząd (ławnika przedmiejskiego) w wieku 31 lat, Jerzy Daniel został sekretarzem miejskim w wieku 25 lat, Daniel Jerzy wszedł do ławy przedmiejskiej w wieku 27 lat, Jan Michał podjął pracę w kancelarii miejskiej w wieku 25 lat, a pierwszy urząd uzyskał w wieku 31 lat, Samuel Jakub został sekretarzem w wieku 23 lat, Jan Marcin rozpoczął pracę w kancelarii w wieku 22 lat. Jedynie Karol Jakub uzyskał swój pierwszy urząd stosunkowo późno – w wieku 34 lat. Zdarzył się też wśród Wachschragerów jeden przypadek, w którym pobyt na studiach w Królewcu nie wystarczył do objęcia jakiegokolwiek urzędu w mieście. Dotyczyło to Daniela IV († 1737), który w ciągu swego życia nie piastował poważniejszych funkcji publicznych, nie był nawet członkiem III Ordynku.

Wachschragerowie uczestniczyli w zarządzaniu miastem również po II rozbiórce Rzeczypospolitej. Karol Jakub utrzymał stanowisko jednego z burmistrzów w tzw. Deputacji Rady (1793–1794). W 1794 r. na stanowisko jednego z radców sądowych w Magistracie Kombinowanym powołany został z kolei Jan Michał Wachschrager, który sprawował ten urząd do przejścia na emeryturę w 1798 r.⁴⁹

4. Potencjał biologiczny rodziny

Warunkiem niezbędnym do podtrzymania obecności rodziny w życiu społecznym miasta był jej dostatecznie silny potencjał biologiczny. Egzystencja rodziny zależała od posiadania potomstwa męskiego, które dziedziczyło nazwisko rodowe. W przypadku Wachschragerów mamy do czynienia z rodziną bardzo długo związaną z Toruniem. Nawet nie licząc pierwszych pokoleń z XV w., które trudno związać genealogicznie z późniejszymi przedstawicielami rodziny, funkcjonowała ona w Toruniu od połowy XV do początku XIX w., a więc przez trzy i pół wieku (około 12 pokoleń). Naturalny rozwój rodziny hamowany był przez nadmierną umieralność dzieci w niemowlęctwie. Stąd bardzo ważne jest prześledzenie rzeczywistych możliwości rozwoju rodziny poprzez analizę dalszych losów tych potomków, którzy przeżyli śmierć ojca. Trzeba bowiem przyjąć założenie, że długie życie rodziców – przede wszystkim ojca – i osiąganie za jego życia samodzielności ekonomicznej przez synów sprzyjało podtrzymywaniu wysokiej pozycji społecznej.

Analizę tych zależności pozwalają ukazać dane zawarte w Tablicy 3. Daje ona obraz sytuacji demograficznej rodziny w momencie zgonu ojców (mężczyzn prowadzących samodzielną działalność ekonomiczną) z rodziny Wachschragerów.

⁴⁹ K. Mikulski, *Początki zaboru pruskiego (1793–1806)*, w: *Historia Torunia*, t. III, cz. 1, pod red. M. Biskupa, Toruń 2003.

Imię	rok zgonu	wiek	liczba potomków	wiek synów w mom. zgonu	wiek córek w mom. zgonu
linia starsza					
Jan II	1617	ok. 70	11	33, 30, 27 , 16, 8, 1	35 , 18, 6, 3, 0
Jerzy I	1630	46	3	11, 7	22
Michał I	1624	37	0	zm. wcześniej	zm. wcześniej
Dawid I	1631	41	2		13, 8
Konrad I	1638	37	2	8, 7	
Jan IX	1661	42	4	8, 3	6, 1
Daniel II	1689	63	3	41, 39, 36	
Jerzy X	1720	72	x	poza Toruniem	poza Toruniem
Daniel III	1693	43	3	14, 10	5
Jan XII	1719	66	0		zm. wcześniej
Jan XIII	1720	67	2	zm. 1719 (37)	30
Wawrzyniec V	1724	66	0	zm. wcześniej	zm. wcześniej
Daniel IV	1737	58	2	35 , 19	
Michał IV	1719	37	1	6	
Jerzy Henryk	1740	57	x	poza Toruniem	poza Toruniem
Jerzy Daniel	1757	55	4	18, 16, 10	zm. 1756 (26)
Daniel Jerzy	1771	32	0	bzz	bzz
Jan Jerzy II	1772	59	2		22 , 17
Karol Jakub	1797	79	3	zm. 1782 (29)	49, 47
Jan Michał	1801	60	5	34, 25	30, 29, 27
Jakub Maciej	1775	28	0	bpt	bpt
Samuel Jakub	1782	29	0	bzz	bzz
linia młodsza					
Benedykt II	ok. 1634	ok. 70	4	35 , 33, 28	37
Wawrzyniec I	ok. 1620	ok. 55	3	17, 3	10
Bartłomiej	po 1610	x	x		x
Maciej IV	1618	x	0	bpt	bpt
Michał II	1629	30	0	bpt	bpt
Henryk II	po 1645	x	x	poza Toruniem	poza Toruniem
Wawrzyniec II	1680	77	2		33 , 16
Jerzy II	1659	58	0	zm. wcześniej	zm. wcześniej

Tablica 3. Wiek potomków mężczyzn z rodziny Wachslagerów, którzy rozpoczęli samodzielną działalność ekonomiczną (mierzony w chwili śmierci ojca).

Pogrubioną czcionką zaznaczono te dzieci, które założyły rodziny przed śmiercią ojca.

Z danych zawartych w Tablicy 3 wynika jednoznacznie, że najsilniejszym ogniwem rodziny Wachslagerów było potomstwo Jana II († 1617). Przeżyło go 11

dzieci z dwóch jego małżeństw (wkrótce po jego śmierci zmarło dwoje najmłodszych, czyli rodziny założyło 9 osób). Czworó dzieci z pierwszego małżeństwa posiadało w chwili śmierci ojca funkcjonujące już od kilku lat własne rodziny. Synowie z pierwszego małżeństwa zostali zabezpieczeni ekonomicznie, ich pozycja społeczna była więc ustabilizowana. Inaczej przedstawiała się sytuacja niesamodzielnym ekonomicznie i w większości nieletnich jeszcze dzieci Jana II z drugiego małżeństwa. Najstarszy z synów z tego małżeństwa Konrad I studiował nawet w Lejdzie i przejął znaczną część majątku po ojcu (ok. 25% nieruchomości), ale kariery urzędniczej nie zrobił. Sam zmarł przedwcześnie w wieku 37 lat osierocając 2 małoletnich synów (8 i 7 lat), których dalsze losy nie są znane. Można zakładać, że przedwczesna śmierć ojca w sposób tragiczny wpłynęła na ich życie. Jeśli nawet nie zmarli w młodości, to stracili majątek po ojcu, gdyż przejął go ich krewny – Daniel II, syn Jerzego II.

Z dziećmi Jerzego II († 1630) los obszedł się łaskawiej. Opiekę nad jego starszym synem Janem IX przejął zapewne ojczym – Adam Vogt (bezdzienny w małżeństwie z wdową po Jerzym II). Nie wysłano go na studia, ale ukończył gimnazjum, założył rodzinę i przejął ostatecznie nieruchomości rodzinne po ojcu. Jan IX zmarł jednak stosunkowo młodo w wieku 42 lat, osierocając 4 nieletnich dzieci. Wszystkie osiągnęły co prawda dorosłość i założyły rodziny, ale ich koligacje i uzyskane w podeszłym wieku niskie urzędy miejskie (Jan XII i Wawrzyniec V) wskazują na wyraźne ograniczenia ich możliwości awansu, wynikłe najpewniej z powodu przedwczesnej śmierci ojca. O ich nienajlepszej kondycji majątkowej może też świadczyć fakt, że wszystkie ich dzieci zmarły w wieku niemowlęcym, żadne nie przeżyło ojców.

Zdecydowanie więcej szczęścia miał młodszy syn Jerzego II – Daniel II. Być może lepszy start do kariery osobistej zawdzięczał zamożnym krewnym ze strony matki z rodziny Baumgartów. Daniel ukończył studia w Lejdzie i osiągnął w końcu urząd burmistrza. Miał on znacznie większy wpływ na losy swych synów, gdyż zmarł w podeszłym, jak na ówczesne warunki, wieku 63 lat. Wszyscy jego trzej synowie założyli rodziny jeszcze za życia ojca. Najlepiej wykształcony i najbardziej uzdolniony z nich Jerzy X opuścił niestety Toruń i osiadł ostatecznie w Szwecji, gdzie został sekretarzem królewskim. Z jego młodszych braci Daniel III zmarł przedwcześnie w wieku 43 lat, a Jan XIII żył co prawda dłużej (67 lat), ale pierwszy urząd miejski osiągnął krótko przed śmiercią, a jego jedyny syn zmarł rok przed nim osierocając ledwie 6-letniego też jedynaka Jana Jerzego II. Ten co prawda założył rodzinę i osiągnął nawet niski urząd miejski, ale nie pozostawił po sobie synów. Jedną z córek wydał krótko przed swą śmiercią za dalekiego krewnego Jakuba Macieja Wachschlagersa.

Również dzieci Daniela III nie osiągnęły żadnych urzędów miejskich. Początkowo o ich wykształcenie dbał może stryj Jerzy X. Daniel IV odbył studia uniwersyteckie w Królewcu, ale nie uzyskał z tego tytułu żadnych funkcji miejskich. Może stronił od udziału w życiu politycznym świadomie, gdyż jego status ekonomiczny wydawał się być ustabilizowany i stwarzający wystarczające podstawy do uzyskania

wysokich urzędów, o czym świadczą pośrednio późniejsze kariery jego synów. Jego brat Jerzy Henryk po studiach w Królewcu przeniósł się śladem stryja do Szwecji, gdzie został prywatnym nauczycielem w Nyköping.

Mimo braku sukcesów czy świadomego zaniechania w zabiegach o urzędy Daniel IV ustabilizował sytuację majątkową rodziny. Dzięki stosunkowo długiemu życiu (58 lat) udało mu się zadbać o wykształcenie i karierę przynajmniej najstarszego syna (z pierwszego małżeństwa) Jerzego Daniela, który już 10 lat przed śmiercią ojca został sekretarzem rady, co gwarantowało w tych czasach dalszą karierę urzędniczą – ostatecznie awansował do rady miejskiej w 1750 r. Również młodszy z synów Daniela IV – Karol Jakub wyjechał wkrótce po śmierci ojca na studia i po powrocie do rodzinnego miasta uzyskał bardzo wysoką pozycję w toruńskiej elicie władzy – został w 1772 r. burmistrzem.

Jerzy Daniel zmarł w wieku 55 lat i pozostawił 3 niesamodzielnymi jeszcze ekonomicznie i nieletnimi synów (w wieku 18, 16 i 10 lat). Co prawda ukończyli oni wszyscy studia, a dwóch z nich osiągnęło w późniejszym czasie urzędy miejskie, ale na drodze do kariery dwóch z nich stanęły przedwczesne zgony (Jerzy Daniel zmarł w wieku 32 lat, a Jakub Maciej w wieku 28 lat). Jedynie Jan Michał dożył 60 lat, ale jego karierę przerwał II rozbiór Rzeczypospolitej w 1793 r. (był wówczas ławnikiem staromiejским). Jego dwaj synowie uzyskali wykształcenie wyższe, jeden z nich był nawet kancelistą miejskim w latach 1789–1793, a potem urzędnikiem sądowym w Toruniu za czasów Księstwa Warszawskiego, ale w późniejszym okresie nie odgrywali już żadnej roli – byli zapewne ubogimi rentierami.

Również Karol Jakub, najwybitniejszy może przedstawiciel rodziny w XVIII w., mimo długiego życia (79 lat) nie zdołał ustabilizować wysokiej pozycji rodziny. Na przeszkodzie temu stanęła przedwczesna śmierć jego jedyne go syna Samuela Jakuba (w wieku 29 lat), w chwili śmierci już sekretarza miejskiego.

Pod względem długości życia męskich przedstawicieli rodziny, którzy osiągnęli dorosłość, najdłużej żyli ci ze starszej linii Wachschlagerów, którzy uzyskali najwyższą w rodzinie pozycję majątkową i polityczną (Jan II ok. 70 lat, Jerzy X – 72 lata, Karol Jakub – 79 lat). Analizując wiek tej grupy mężczyzn w momencie zgonu w poszczególnych półwieczach, okazuje się, że 5 zmarłych w 1 połowie XVII w. żyło średnio 46,2 roku (37–70 lat), 3 zmarłych w 2 połowie XVII w. – 49,3 roku (42–63 lat), 7 zmarłych w 1 połowie XVIII w. 60,4 roku (37–72 lat), a 7 zmarłych w 2 połowie XVIII w. (do 1801 r.) – 48,9 roku (28–79 lat). Najdłużej więc żyli mężczyźni, którzy urodzili się w 2 połowie XVII w. i umierali w pierwszej połowie następnego stulecia. Wyraźne załamanie kondycji biologicznej tej grupy nastąpiło najpierw w 1 połowie XVII w., a potem w 2 połowie XVIII w. O ile to pierwsze łatwo jest wytłumaczyć czynnikami zdrowotnymi – w okresie tym obfite żniwo zbierały częste epidemie dżumy, to załamanie przeciętnej długości życia Wachschlagerów w 2 połowie XVIII w., mimo poprawiających się warunków życia w tym czasie, mogło wiązać się może w jakimś stopniu z osłabieniem materiału genetycznego rodziny.

Przedstawiciele młodszej linii należeli do znacznie uboższej grupy majątkowej mieszkańców Torunia. Byli wśród nich hotelarze, kowale, piekarz, rzeźnik. Nie sprzyjało to stabilizacji pozycji społecznej rodziny. Większość ich dzieci umierało we wczesnym dzieciństwie, linia ta wygasła w swych toruńskich gałęziach jeszcze w XVII w. Dalsze losy gałęzi, która przeniosła się do Grudziądza, nie są znane.

Reasumując tę część badań stwierdzić można, że jedynie długie życie ojca gwarantowało męskim szczególnie potomkom stabilizację już na początku samodzielnego życia i łatwiejszy dostęp do urzędów i godności miejskich. Czasami jednak kontynuację nawet najlepiej zapowiadającej się kariery rodzinnej uniemożliwiał brak żyjących jeszcze w chwili śmierci ojca męskich potomków. Przedwczesna śmierć ojca była poważnym zagrożeniem dla dalszej egzystencji nieletnich sierot. Jedynie opieka bogatych krewnych i brak dzieci z kolejnego zamążpójścia ich matki (czy macochy) otwierały szansę na odziedziczenie dóbr rodzinnych i ograniczony awans w hierarchii urzędniczej. Znacznie większe szanse podtrzymania pozycji majątkowej rodziny miały oczywiście sieroty po rodzicach dysponujących znacznym majątkiem i dobrze skoligaconych.

5. Koligacje rodzinne potomków Benedykta I

Niezwykle interesujące są wnioski, które można wysnuć z analizy koligacji rodzinnych męskich i żeńskich przedstawicieli rodziny Wachschlagerów. W całym badanym okresie (1575–1787) mężczyźni z tej rodziny zawarli 39 związków małżeńskich, a kobiety (córkę) – 31. 19 mężczyzn ożeniło się tylko raz w życiu, 7 – dwukrotnie, 2 – trzykrotnie. Kobiety wychodziły za mąż raz w życiu 13 razy, 9 kobiet zostało wydawanych za mąż powtórnie, po śmierci pierwszego męża.

Imię	Rok 1 małż.	Wiek męża	Wiek żony	Zawód ojca (1 mąż) żony	Urząd ojca (1 mąż) żony	rok 2 małż.	Wiek 2 żony	Zawód ojca (1 mąż) 2 żony	Urząd ojca (1 mąż) 2 żony	Rok 3 małż.	Zawód ojca (1 mąż) 3 żony
Jan II	1575	x	21	piekarz	rajca nm	1599	x	piwowar	rajca nm	1617	aptekarz, wd.
Benedykt II	1596	x	x	kupiec		1603	x	kupiec, wd.			
Wawrzyniec I	1600	x	17	piwowar							
Bartłomiej	1605	x	x	piwowar							
Maciej IV	1606	x	x	rzeźnik							
Jerzy I	1607	23	x	piekarz		1620	x	uczony	rajca sm		
Michał I	1611	24	x	piwowar							
Dawid I	1615	25	x	piwowar		1627	x	xxx		1630	kupiec
Konrad I	1624	23	x	piwowar							
Michał II	1626	27	x	piwowar							

Henryk II	1637	31	x	xxx							
Wawrzyniec II	1639	36	19	rymarz							
Jan IX	1644	25	17	kupiec	burmistrz	1658	27	kuśnierz			
Daniel II	1646	23	18	lekarz							
Jerzy II	1646	45	x	kupiec, wd.	ławnik nm						
Jerzy X	1678	30	x	sekretarz gdański							
Daniel III	1678	28	32	piwowar	rajca nm	1687	x	kupiec gdański			
Jan XIII	1680	27	19	piwowar							
Jan XII	1718	65	55	pastor							
Wawrzyniec V	1694	36	36	kupiec							
Daniel IV	1701	22	35	pastor		1714	x	kupiec króle- wiecki			
Michał IV	1710	28	x	obywatel brodnicki							
Jerzy Daniel	1729	27	18	piwowar		1735	19	uczony	burmistrz		
Jan Jerzy II	1744	31	21	pastor	rektor GT	xxx	x	xxx			
Karol Jakub	1745	27	21	pastor							
Jan Michał	1767	26	19	kupiec	ławnik sm						
Jakub Maciej	1772	25	22	piwowar	ławnik pm						
Samuel Jakub	1779	26	18	kupiec	III Ord.						

Tablica 4. Poziom społeczny małżeństw zawieranych przez mężczyzn z rodziny Wachschlagerów w latach 1575–1779

Wśród pierwszych żon mężczyzn z tej rodziny najczęściej pojawiały się córki piwowarów (10) i kupców (6). W miarę upływu czasu rosła też liczba koligacji z córkami „uczonych” (sekretarzy miejskich, pastorów, lekarzy) – razem 6 związków. Tylko trzykrotnie (w 2 połowie XVI i na początku XVII w.) żonami Wachschlagerów zostawały córki piekarzy (2) i rzeźników (1). W XVII w. tylko jeden z nich – z uboższej młodszej linii poślubił córkę rymarza. Jeden ożenił się z córką obywatela brodnickiego nieznanego zawodu, zawód ojca innej żony nie jest znany. Drugie małżeństwa zawarli z dwoma córkami obcych kupców i jedną wdową po kupcu miejscowym, dwoma córkamiuczonych, jedną córką piwowara, jedną córką kuśnierza. Zawody ojców dwóch żon nie są znane. Po raz trzeci mężczyźni z tej rodziny żenili się z wdową po aptekarzu i córką kupca.

Można więc stwierdzić, że związki małżeńskie mężczyzn z tej rodziny wyraźnie podkreślały awans szczególnie starszej linii do ekskluzywnej grupy elity społecznej miasta. Obok spotykanych jeszcze w pierwszych pokoleniach małżeństw z córkami rzemieślników i nielicznych „uboższych” ożenków przedstawicieli linii młodszej (razem 6 przypadków), wśród ojców lub pierwszych mężów żon Wachschlagerów dominowali piwowarzy (11), kupcy i aptekarze (11) oraz „uczeni” (8). Za megalian-

se można uznać jedynie dwa związki – drugie małżeństwo Jana IX z córką kuśnierza i małżeństwo Michała IV z córką obywatela brodnickiego. W przypadkach drugich małżeństw Daniela i Jana Jerzego II nie znamy zawodów ojców poślubionych wówczas kobiet.

Imię	Rok 1 małz.	Wiek żony	Wiek męża	Zawód męża	Urząd męża	Rok 2 małz.	Wiek 2 męża	Zawód 2 męża	Urząd 2 męża
Agnieszka I	1600	x	x	xxx					
Elżbieta II	1608	26	x	konwiarz	ławnik pm	1628	x	uczony	rajca sm
Gertruda I	1614	ok. 20	x	kotlarz		1626	x	kupiec	
Katarzyna II	1617	18	x	kupiec	ławnik sm				
Agnieszka II	1626	18	x	piwowar	rajca nm	1630	31	kupiec, wd.	burmistrz
Elżbieta III	1627	30	x	czerwono-skórnik	ławnik nm	1637	27	piwowar	ławnik nm
Anna II	1629	19	x	sluga miejski		1640	x	żołnierz	
Agnieszka III	1631	ok. 20	x	kupiec					
Regina I	1631	21	x	sluga miejski					
Regina II	1634	ok. 20	x	kupiec	ławnik sm	1640	ok. 30	kupiec	
Elżbieta IV	1635	17	x	kołodziej					
Katarzyna V	1641	18	47	kuśnierz, wd.					
Anna IV	1663	16	x	balwierz		1695	x	balwierz	
Magdalena	1680	16	29	mydlarz					
Elżbieta IX	1681	26	44	kuśnierz, wd.		1693	x	kupiec, wd.	
Anna VI	1685	25	31	czerwono-skórnik					
Krystyna	1707	17	27	kupiec	ławnik sm				
Elżbieta II									
Krystyna	1752	22	x	pastor, wd.					
Elżbieta III									
Anna	1767	19	x	pastor					
Konkordia									
Anna Dorota	1772	22	25	piwowar		1776	x	piwowar	
Elżbieta XI	1774	24	x	urzędnik pruski					
Regina Charlotta	1787	32	x	kantor					

Tablica 5. Poziom społeczny małżeństw zawieranych przez córki z rodziny Wachschragerów

W przypadku społecznego poziomu koligacji kobiet z rodziny Wachslagerów uderza znacznie niższy status związków córek z linii młodszej. 6 kobiet z tej linii było wydawanych za mąż 9 razy (3 razy powtórnie) za: 2 przedstawicieli służby miejskiej, żołnierza, 2 balwierzy, czerwonoskórnik, piwowara, mydlarza i mężczyznę nieznanego zawodu.

Zdecydowanie wyższa była pozycja społeczna mężów Wachslagerówien z linii starszej. Wśród ich 22 mężów było: 8 kupców, 3 piwowarów, 5 „uczonych” (sekretnarz, 2 pastorów, kantor, urzędnik pruski) oraz 6 rzemieślników (2 kuśnierzy, konwisarz, kotlarz, czerwonoskórnik, kołodziej). Związki rodzinne z rzemieślnikami miały miejsce tylko w XVII w. (głównie w jego pierwszej połowie), w XVIII w. Wachslagerowie wydali za mąż córki tylko za 6 „uczonych” (w tym też 2 piwowarów) i 1 kupca.

Córki Wachslagerów i ich pierwsze żony wydawane były za mąż w stosunkowo młodym wieku. Przeważają nieznacznie osoby w wieku poniżej 20 lat (12 córek z 21 wydanych za mąż, 8 żon z 16 wydanych za mąż po raz pierwszy), co było rzadko spotykane w rodzinach rzemieślniczych (tam średnia wieku wydawanych za mąż kobiet była o kilka lat wyższa). Wyjątkowo późno (65 lat), a w dodatku z bardzo leciwą już panną (55 lat) ożenił się Jan XII. Stosunkowo późno były też ożenki Jerzego II (45 lat) oraz Wawrzyńców II i V (36 lat, ten ostatni ożenił się z liczącą tyleż lat panną). Spośród córek najpóźniej wyszła za mąż Regina Charlotta w wieku 32 lat.

Wśród małżeństw synów z analizowanej rodziny było kilka związków z wdowami w dość podeszłym, jak na ówczesne czasy, wieku. Małżeństwa te nie miały szans na potomstwo i, choć stabilizowały sytuację majątkową męża, prowadziły do wygaśnięcia tej gałęzi rodziny. Jerzy II ożenił się z wdową po kupcu, zapewne w starszym wieku, gdyż nie doczekał się z nią potomstwa. Więcej szczęścia miał Daniel IV, który najpierw jako 22-letni młodzieniec poślubił 35-letnią wdowę, z którą „zdążył” spłodzić syna, a dopiero po śmierci pierwszej żony ożenił się powtórnie i doczekał liczniejszego potomstwa. Przykłady te ukazują zjawiska, które były jednak charakterystyczne dla wszystkich grup zawodowych obywateli miejskich.

Na podstawie powyższej analizy można stwierdzić, że zasięg koligacji rodzinnych Wachslagerów w analizowanym okresie wyraźnie ograniczał się do stosunkowo wąskiej grupy elity kupiecko-intelektualnej. Może to wskazywać na dążenie do zamykania dostępu do kształtującej się od XVII w. „nowej elity” miejskiej dla przedstawicieli pospólstwa. Jedynym wyjątkiem byli tu ludzie dysponujący wykształceniem uniwersyteckim, których pochodzenie nie odgrywało w tym przypadku żadnej roli. Można też wnioskować o mniejszej dbałości o status społeczny zięciów niż synów, co zresztą było charakterystyczne również dla elit szlacheckich w tym czasie. Na uwagę zasługuje też stosunkowo młody wiek szczególnie wydawanych po raz pierwszy za mąż kobiet z analizowanej rodziny (córek i żon Wachslagerów).

* * *

Historia toruńskiej rodziny Wachschlagerów ukazuje wyraźnie, że w najbogatszej grupie mieszczan obowiązywały te same właściwe zasady polityki rodzinnej, jak wśród rodzin magnackich. Podstawą wielkości każdej z gałęzi rodziny był dom rodzinny, w tym przypadku wystawne kamienice przy jednej z głównych ulic toruńskich – Chełmińskiej. Dla utrzymania domów w rękach męskich przedstawicieli rodziny doszło nawet kilka razy do małżeństw między dalekimi krewnymi.

Wachschlagerowie byli przedstawicielami nowego typu elity społecznej miasta. Jej podstawowym wyróżnikiem była dbałość o poziom wykształcenia synów. Pod tym względem zdystansowali nawet inne rodziny toruńskie i wyróżniali się największą liczbą ludzi wykształconych spośród rodzin toruńskich w XVII–XVIII w. W XVIII w. starali się oni jednak wyraźnie ograniczać zasięg swych związków rodzinnych do grupy rodzin charakteryzujących się podobnym statusem społecznym – kupców i piwowarów. Równie chętnie jednak szukali koligacji z rodzinami elity „intelektualnej” – pastorami, nauczycielami, urzędnikami kancelaryjnymi. Można w tych działaniach odczytywać dążenie do ugruntowania swej pozycji społecznej w obrębie nowej elity mieszczańskiej. Pozycję społeczną rodziny podkopały rozbiory Rzeczypospolitej, aczkolwiek w pierwszym okresie panowania pruskiego i w okresie przynależności miasta do Księstwa Warszawskiego jej przedstawiciele nadal wchodzili w skład władz miejskich.

Genealogia rodziny

Dane metrykalne do sporządzania niżej umieszczonych genealogii zostały zaczerpnięte z następujących zespołów: APT: Gmina ewangelicka nowomiejska, t. 76, 77, 78, 88; Gmina ewangelicka staromiejska 22, 24, 33; Archiwum Diecezjalne w Toruniu, Kościół p.w. Wniebowstąpienia Najświętszej Marii Panny w Toruniu: Księgi chrztów z lat 1616–1676 i 1676–1735, Księga ślubów z lat 1600–1756. Dane o kształceniu dzieci w gimnazjum toruńskim zaczerpnięto z wydawnictwa: *Metryka uczniów Toruńskiego Gimnazjum Akademickiego 1600–1817, cz. I (1600–1817)*, wyd. Z.H. Nowak, J. Tandecki, Toruń 1997; *cz. II (1718–1817)*, wyd. Z.H. Nowak, J. Tandecki, Toruń 1998 [GTor.]; dane o studiach z kartoteki udostępnionej mi przez Mariana Pawlaka; dane o miejscach zamieszkania z zespołów: APT, kat. II, dz. IX (księgi ławnicze); Księgi pogłównego, t. 1–21; dane o przyjęciach do prawa miejskiego z publikacji: A. Semrau, *Die Bürgerlisten der Stadt Thorn aus dem 17. Jahrhundert, I. Die einheimischen Bürger*, „Mitteilungen des Coppenicus Vereins”, H. 27: 1919, s. 66–82; *II. Die ausländischen Bürger*, „Mitteilungen des Coppenicus Vereins”, H. 28: 1920, s. 40–70, oraz z wykazów archiwalnych: APT, kat. II, dz. I, nr 54 (Verleihung des Bürgerrechte an Thorner Bürgersöhne, 1704–1793), nr 55 (Verleihung des Bürgerrechtes an Einzlinge, 1703–1793). Dane dotyczące czasu sprawowania urzędów pochodzą z publikacji: K. Mikulski, *Urzędnicy miejscy Torunia 1454–1650*, Toruń 2002 i J. Dygdała, *Urzędnicy miejscy Torunia 1651–1793*, Toruń 2003. We wszystkich tych publikacjach i źródłach zachowany jest układ chronologiczny, który pozwoli dotrzeć do konkretnych informacji. Ponadto wykorzystano dane genealogiczne zawarte w genealogiach Koyenów (APT, kat. II, dz. XII, t. 4) i Neisserów oraz Eckertów-Voigtów (tamże, t. 1) oraz przygotowywanych przeze mnie do druku wraz z Aliną Kardas genealogii toruńskich rodzin mieszczańskich z XVI–XVIII w.

Dane o poszczególnych członkach rodzin zostały uszeregowane w następującej kolejności: przy imieniu (imionach) podane zostały lata życia, gdzie symbol * oznacza datę chrztu, † datę śmierci, # datę pogrzebu. Podpunkty zawierają kolejno: a) informacje o wykształceniu (nauka w gimnazjum i na uniwersytetach wraz z datą podjęcia nauki), b) informacje o małżeństwach (kolejne małżeństwa synów określone są jako 1v., 2v.; córek – b1, b2 itd.), podano tu też informacje o kolejnych zamążpójściach wdów, c) informacje o zawodzie mężów wraz z datą przyjęcia do prawa miejskiego w Toruniu, d) informacje o pełnionych urzędach, e) miejsce zamieszkania w Toruniu z datami skrajnymi.

Dla ułatwienia korzystania z tablic, każdemu pokoleniu rodziny podporządkowany został odmienny styl czcionek i numeracja.

Jakub I († ok. 1497)

- b) Barbara (vom Nichte), c. Pawła (2v. Jan Kietlicz)
- c) piwowar
- e) Mostowa do 1487, Rabiańska 130 <1488-97

I. Ludwik († a. 1497), s. Jakuba I

- b) Jadwiga N. († po 1518)
- e) wdowa: Panny Marii 284 <1510-18>, Błotna 315 <1518

II. Dorota I, c. Jakuba I

- b) Jan Kranich († 19 XI 1518)
- c) kupiec
- d) ławnik SM 1504-05, rajca SM 1505-18

III. Maciej I († 20 IV 1526), s. Jakuba I

- b) Anna Seydenheffter, c. Jana († 1545/6)
- c) kupiec
- d) ławnik SM 1500-22, rajca SM 1525-26
- e) Za NMP 269 1498-1526, Żeglarska 137 <1507-26, Rynek SM 293e 1509-26, Rynek SM 301 do 1520, Błotna 313 <1512-26, Różana 279b,e,f <1524-26, Kozia 267, Ciasna 268b <1525†26, wdowa po nim: Rynek 293e, Różana 279b,e,f 1526-45>

IV. Urszula I, c. Jakuba I

- b) Jerzy (Jorge) Francze († a. 1497)
- e) Mostowa 45, Szcroka 48 [1497]

V. Andrzej I († po 1522), s. Jakuba I

- b) Katarzyna Gertner, c. Bartłomieja i Katarzyny Kopernik
- c) piwowar
- e) Rynek SM 292 1501-17

A. Marcin II († a. 1521), s. Andrzeja I

- b) Agnieszka N.
- c) piwowar
- e) wdowa Błotna 315 1521-35>

B. Jakub II († po 1533), s. Andrzeja I

- b) N. Gertner, c. Bartłomieja
- c) piwowar
- e) Rynek SM 301 <1520-22>, Panny Marii 287 <1522-3>, Rynek SM 292 1530-33, Rynek SM 159 do 1531

1. Benedykt I († m. 1556/68), s. Jakuba II

- b) Dorota N. (2v. Dawid Rümpler)
- c) piwowar
- e) do 1555 ½ Rynek SM 292, od 1555 Ducha Św. 195-197 (H, Mh, Bh, 4 B)

I. Jan II († 1617), s. Benedykta I

- b) 1v. 15 V 1575 Katarzyna Neisser (7 X 1554 † 18 V 1597), c. Macieja, piekarza; 2v. ok. 1599 Krystyna Müller, c. Konrada, piwowara, rajcy nm
- c) piwowar

- d) ławnik PM 1589-91, ławnik SM 1591-1617
- e) Ducha Św. 197 (cz) 1568-82>, Chełmińska 339 1582-1617, Chełmińska 309 1596-1617, Paulerska 18b <1593-98>, Paulerska 23a <1598>, Prosta 137 (cz) 1606-15>
- A. Jan IV (*1576, † młodo), s. Jana II
- B. Elżbieta I (*ok. 1577, † młodo), c. Jana II
- C. Anna I (*ok. 1578 † ok. 1584), c. Jana II
- D. Henryk I (*ok. 1580, † młodo), s. Jana II
- E. Jan V (6 V 1581 † ok. 3 VI 1598), s. Jana II
- F. Elżbieta II (6 VIII 1582 † 1656), c. Jana II
 - b1) 4 II 1608 Wawrzyniec Nickel (†1627, a. 2 VI)
 - c1) konwisarz
 - d1) ławnik PM 1623-27
 - b2) 16 V 1628 Jakub Streuwig († 10 VI 1642)
 - c2) uczonec
 - d2) sekretarz 1625-30, ławnik SM 1630-31, rajca SM 1631-42
- G. Jerzy I (4 V 1584 † 20 VI 1630), s. Jana II
 - b) 1v. 15 VII 1607 Barbara Vogt, c. Joachima, piekarza; 2v. 20 XII 1620 Anna Baumgart (1586), c. Andrzeja, pisarza sądów, pot. rajcy (2v. 7 X 1631 Adam Vogt, piekarz)
 - c) piwowar
 - d) ławnik SM 1625-30
 - e) Błotna 317a (Mh) <1609-30, Chełmińska 309 1620†30, Kozia 253 <1618-30, Podmurna 365, 366 <1625-30, Błotna 317b (Mh) <1627-30, Szewska 351 <1628-30
- 1. Agnieszka II (ok. 1608 † 11 VIII 1640), c. Jerzego I
 - b1) 24 XI 1626 Daniel Giering († 27 VIII 1629)
 - c1) piwowar
 - d1) ławnik NM 1622-29, rajca NM 1629
 - b2) 22 X 1630 (2v) Jakub Augstin (1599 † 31 VIII 1659)
 - c2) kupiec
 - d2) ławnik SM 1636-43, rajca SM 1643-58, burm. 1658-59
- 2. Szymon I (ok. 1610, † młodo), s. Jerzego I
- 3. Barbara I (ok. 1613, † młodo), c. Jerzego I
- 4. Jerzy III (ok. 1616, † młodo), s. Jerzego I
- 5. Jan IX (*26 IX 1619 † 1661), s. Jerzego I
 - a) GTor. 9 IV 1624
 - b) 1v. 25 II 1644 Katarzyna Augstin (*25 V 1627 † 4 X 1656), c. Jakuba, kupca, burmistrza; 2v. 22 I 1658 Anna Taube (29 *31 X 1631 † 21 III 1697), c. Wawrzyńca, kuśnierza (2v. 9 V 1662 Nataniel Schellenberger, piwowar)
 - c) piwowar 1643
 - e) Chełmińska 309, Błotna 317a

- a. *Barbara II* (18 *21 II 1645, † młodo), c. *Jana IX*
- b. *Jerzy IX* (20 *22 XII 1646, † młodo), s. *Jana IX*
- c. *Regina III* (12 *19 X 1648, † młodo), c. *Jana IX*
- d. *Katarzyna VI* (8 *10 II 1651, † młodo), c. *Jana IX*
- e. *Jan XII* (27 *29 VI 1653 † 14 VII 1719), s. *Jana IX*
 - a) GTor. 19 I 1660
 - b) 2v 12 III 1718 Barbara Neunachbar (*7 IX 1663 † ok. 1735), c. Jana, pastora
 - c) piwowar 1690
 - d) ławnik PM 1709-14, ławnik SM 1714-17pozb.
 - e) Chełmińska 309, Błotna 317a: 1703-19, wdowa 1719-35
- f. *Elżbieta IX* (22 *24 V 1655 † po 1693), c. *Jana IX*
 - b1) 26 VI 1681 Wawrzyniec Taube (2 III 1637 † 26 VI 1691)
 - c1) kuśnierz 1664
 - b2) 14 IV 1693 Krzysztof Jonas
 - c2) kupiec 1662
- g. *Wawrzyniec V* (21 *23 XI 1658 † 20 V 1724), s. *Jana IX*
 - a) GTor. 26 V 1665
 - b) 22 VI 1694 Agnieszka Schulz (29 VII 1658 † 25 IX 1710), c. Daniela, kupca
 - c) piwowar
 - d) III Ord. 1706-11, ławnik NM 1711-24
 - e) Rynek SM 149: 1703, Prosta 105, 106: 1703
- I. *Anna Elżbieta I* (11 *12 VIII 1695 † 26 XI 1708), c. *Wawrzyńca V*
- II. *Dorota II* (*4 II 1698 † 30 VIII 1710), c. *Wawrzyńca V*
- III. *Jan XVI* (8 *10 IV 1701 † 14 IX 1701), s. *Wawrzyńca V*
- IV. *Michał V* (27 *29 IX 1703 † 11 XI 1710), s. *Wawrzyńca V*
- h. *Anna VI* (20 *22 IV 1660 † 29 III 1702), c. *Jana IX*
 - b) 6 II 1685 Jan Deutschman (*7 X 1654 # 21 IV 1724)
 - c) czerwonoskórnik 1684
- 6. *Daniel II* (9 *11 IV 1623 † 15 III 1689 # 25 III), s. *Jerzego I*
 - a) GTor. 4 III 1629, Lejda 1641
 - b) 18 IX 1646 Elżbieta Mochinger (1628 # 21 V 1681), c. Jerzego, lekarza
 - c) piwowar 1647
 - d) ławnik PM 1654-57, ławnik SM 1657-72, rajca SM 1672-89
 - e) Chełmińska 339
- a. *Anna V* (1 IX 1647 † X 1660), c. *Daniela II*
- b. *Jerzy X* (2 XI 1648 † 6 XII 1720), s. *Daniela II*
 - a) GTor. 1654, Królewiec 1667, Lejda 1669, Strasburg 1670
 - b) 10 I 1678 Gdańsk, Anna Katarzyna Schlakau, c. Jana sekretarza gdańskiego
 - c) sekretarz króla szwedzkiego
- I. *Ludwika*, c. *Jerzego X*
- II. *Karolina I*, c. *Jerzego X*

III. Joanna (Janina) Karolina, c. Jerzego X

IV. Karol, s. Jerzego X († młodo w Oliwie)

V. Elżbieta X, c. Jerzego X

c. Daniel III (23 VII 1650 † 11 X 1693), s. Daniela II

a) GTor. 1 V 1660

b) 1v. 25 I 1678 Katarzyna Giering (2 II 1646

† 26 VIII 1683), c. Jakuba, piwowara, rajcy nm;

2v. 14 X 1687 Filipina Eleonora Schäffer

(† 3 XII 1692), c. Dawida, kupca z Gdańska

c) piwowar 1678

d) ławnik PM 1684-86, ławnik SM 1686-93

e) Chelmińska 334, Chelmińska 319, Błotna 317c

I. Daniel IV (14 II 1679 † 1737), s. Daniela III

a) GTor. 24 V 1688, Królewiec 1692

b) 1v. 14 I 1701 Zofia (Maria) Elżbieta Ringeltaube,

c. Michała, pastora (1v. 20 V 1686 Dawid Düsterwald,

kupiec); 2v. 13 II 1714 Katarzyna Dorota Krahn

(† 23 V 1747), c. Piotra, kupca z Królewca

c) piwowar 1701

e) Chelmińska 334: 1703; Chelmińska 319, Błotna 317c:

1703-37, wdowa 1737-47

A. Jerzy Daniel (11 *13 VI 1702 † 26 XI 1757), s. Daniela IV

a) GTor. 30 V 1707, Królewiec (1723), Wittenberga 1724, Jena 1725

b) 1v. 10 V 1729 Elżbieta Weinknecht (*4 XI 1711

† 27 VI 1734), c. Konrada, piwowara; 2v. 10 V 1735

Anna Charlotta Nałęcz (*16 II 1716

† ok. 1763), c. Michała, uczonego i kupca, burmistrza

c) piwowar 1729

d) sekretarz 1727-50, rajca SM 1750-57

e) Chelmińska 309, Błotna 317a: 1735-57; wdowa 1757-63

1. Krystyna Elżbieta III (14 X 1730 † ok. 1756), c. Jerzego Daniela

b) 25 IV 1752 (2v) Jan Fryderyk Wolff

c) pastor polski w kościele NMP

2. Dorota Katarzyna (8 XI 1731 † 10 X 1749), c. Jerzego Daniela

3. Barbara Zofia (3 VI 1734 † 6 XI 1745), c. Jerzego Daniela

4. Anna VII (28 X 1736 † 27 XI 1745), c. Jerzego Daniela

5. Daniel Jerzy (8 II 1739 † 4 VIII 1771), c. Jerzego Daniela

a) GTor. 5 VI 1747, Królewiec 1759

b) bezzenny

c) piwowar 1764

d) III Ord. 1766-70, ławnik PM 1766-70, ławnik SM 1770-71

e) Chelmińska 309, Błotna 317a: 1762-71

6. Jan Michał (9 VI 1741 † 21 IX 1801), s. Jerzego Daniela

a) GTor. 18 VI 1748, Królewiec 1762

b) ok. 1767 Anna Charlotta Spiller (*1 I 1748), c. Marcina, kupca

c) piwowar 1768

- d) kancelista 1766-72, III Ord. 1772-78, ławnik PM 1772-78, ławnik SM 1772-93
- e) Chelmińska 342: 1766-69, Chelmińska 339: 1779, potem wyjechał do Królewca
- a. Jan Marcin (*22 X 1767 † 6 VI 1820), s. Jana Michała
 - a) GTor. 8 VI 1776, Lipsk 1784
 - d) kancelista 1789-93
- b. Anna Charlotta (*14 IV 1771), c. Jana Michała
- c. Luiza (*24 VI 1772), c. Jana Michała
- d. Karolina II (*27 XI 1774), c. Jana Michała
- e. Karol Daniel (*28 I 1776 † po 1808), s. Jana Michała
 - a) GTor. 22 I 1787, Królewec 1795
- f. Henrietta Wilhelmina (*6 IV 1778 # 13 VIII 1778), c. Jana Michała
- 7. Jakub Andrzej (20 IV 1743 † 3 XII 1745), s. Jerzego Daniela
- 8. Jakub Maciej (15 II 1747 † ok. 1775), s. Jerzego Daniela
 - a) GTor. 21 VI 1754, Królewec 1767
 - b) 21 I 1772 Anna Dorota Wachschlager (19 VII 1750, †?), c. Jana Jerzego (2v. 8 X 1776 Jan Krzysztof Hornuff, piwowar)
 - c) piwowar 1772
 - e) Chelmińska 339: (1772-75)
- B. Jan Andrzej (*3 II 1715 † 1715), s. Daniela IV
- C. Henryk Fryderyk (*27 IV 1716 † po 1724), s. Daniela IV
 - a) GTor. 8 VI 1724
- D. Karol Jakub (*4 VIII 1718 † 14 II 1797), s. Daniela IV
 - a) GTor. 8 VI 1724, Jena 1739
 - b) 19 I 1745 Dorota Konkordia Dziermo, c. Jana, pastora polskiego u św. Jerzego
 - c) piwowar 1744
 - d) III Ord. 1750-57, ławnik PM 1752-58, ławnik SM 1758-60, rajca SM 1760-72, burm. 1772-93
 - e) Chelmińska 319, Błotna 317c: 1744-97
- 1. Dorota Elżbieta (17 XI 1745 † 25 XI 1745), c. Karola Jakuba
- 2. Jan Daniel (11 IV 1747 † 12 IV 1747), s. Karola Jakuba
- 3. Anna Konkordia (4 X 1748 † po 1788), c. Karola Jakuba
 - b) ok. 1767 Jan Andrzej Hewelke
 - c) pastor staromiejski
- 4. Elżbieta XI (8 IX 1750), c. Karola Jakuba
 - b) 15 II 1774 Jan Juliusz Geisenheimer
 - c) pruski dyrektor poczty w Tczewie
- 5. Samuel Jakub (21 V 1753 † 8 #12 IX 1782), s. Karola Jakuba
 - a) GTor. 14 VII 1760, Lipsk 1773
 - b) 4 V 1779 Justyna Janina Konkordia Wilinski (*20 I 1761), c. Michała, kupca (2v. 19 VII 1785 Dawid Hase)
 - d) sekretarz 1776-82
 - e) Chelmińska 319, Błotna 317c (z ojcem): 1776-82
- II. Jakub IV (27 *30 XII 1681 † 28 II 1682), s. Daniela III

- III. Jerzy Henryk (25 VIII 1683 † 6 IV 1740), s. Daniela III
 a) GTor. 7 V 1693, Królewiec 1704
 b) Anna von Haderschöld
 c) prywatny nauczyciel w Nyköping w Szwecji
 A. Karol Henryk, s. Jerzego Henryka
 c) kapitan w armii szwedzkiej
 B. Jerzy XI, s. Jerzego Henryka
 c) dworzanin na dworze szwedzkim
- IV. Krystyna Elżbieta I (27 XII 1688 † ok. 1752), c. Daniela III
 b) panna
 e) Chelmińska 334: 1713-1751
- d. Jan XIII (19 XI 1653 † 6 VIII 1720), s. Daniela II
 a) GTor. I V 1660
 b) 29 X 1680 Elżbieta Adam (*25 X 1661 † 28 I 1725),
 c. Michała
 c) piwowar 1680
 d) III Ord. 1719-20, ławnik PM 1720
 e) Chelmińska 339: 1703-20, wdowa 1720-25
- I. Jan XIV (6 *7 XI 1681 † 9 I 1682), s. Jana XIII
- II. Michał IV (1 *2 XI 1682 † 4 III 1719), s. Jana XIII
 a) GTor. 28 VI 1688, Królewiec 1703
 b) 26 VIII 1710 Anna Schlawitz († 1756) z Brodnicy
 (2v. 1719 Gotfryd Deublinger, piwowar)
 c) uczony, piwowar 1715
 e) Chelmińska 339 (z ojcem): 1715-19
- A. Anna Elżbieta II (9 *10 VIII 1711 † 9 VI 1712), c. Michała IV
 B. Jan Jerzy II (3 *10 VIII 1713 † 30 VI 1772), s. Michała IV
 a) GTor. 20 VII 1717
 b) 1v. 4 II 1744 Anna Dorota Jänichen (*22 VII 1723
 † 2 IV 1755), s. Piotra, pastora i rektora GT; 2v. xxx
 Elżbieta N (#22 VI 1777)
 c) piwowar 1741
 d) III Ord. 1755-72, ławnik PM 1762-72
 e) Chelmińska 339: 1742-72
1. Jan Piotr (29 IX 1744 † 14 XII 1750), s. Jana Jerzego II
 2. Konstancja Krystyna (9 XI 1746, †), c. Jana Jerzego II
 3. Anna Dorota (19 VII 1750, z. 1779), c. Jana Jerzego II
 b1) 21 I 1772 Jakub Maciej Wachslager (15 II 1747
 † ok. 1775)
 c1) piwowar (zob. XIII.8)
 b2) 8 X 1776 Jan Krzysztof Hornuff
 c2) piwowar
4. Jan Samuel (20 III 1752), s. Jana Jerzego II
 5. Regina Charlotta (26 III 1755), c. Jana Jerzego II
 b) 11 X 1787 Krystian Ehregott Weinling
 c) kantor
- C. Michał Bogumił (24 *26 V 1716 † 1717), s. Michała IV
- III. Jan Jerzy I (26 *27 XI 1684, † młodo), s. Jana XIII
- IV. Maciej Luder (9 *11 VIII 1687, † po 1692), s. Jana XIII
 a) GTor. 15 IX 1692

- V. Krystyna Elżbieta II (23 * 26 IV 1690 † 10 VIII 1721), c. Jana XIII
 b) 15 XI 1707 Krzysztof Andrzej Blümcke (*18 III 1680 † 20 XI 1746)
 c) kupiec 1707
 d) III Ord. 1716-32, ławnik PM 1721-32, ławnik SM 1732-46
 e) Chełmińska 339: 1725-34
- VI. Agnieszka IV (6 I 1692 † 6 I 1692), c. Jana XIII
- VII. Katarzyna VIII (23 * 28 X 1692 † 1706), c. Jana XIII
- VIII. Regina IV (*7 III 1695 † 11 V 1695), c. Jana XIII
- IX. Jan XV (13 III 1696, † 13 III 1696), s. Jana XIII
- X. Maria (20 * 21 III 1697, † 21 III 1697), c. Jana XIII
- XI. Andrzej (20 XI 1698, † 20 XI 1698), s. Jana XIII
7. Jerzy IV (*26 VI 1624, † młodo), s. Jerzego I
- H. Michał I (6 III 1587 † 23 VIII 1624), s. Jana II
 a) GTor. 1601
 b) 23 I 1611 Apolonia Schulff († 8 X 1625), c. Stanisława
 c) piwowar
 d) ławnik NM 1619-24
 e) Chełmińska 309 (cz) do 1620, Prosta 95 1619-24
1. Jakub III (*9 VII 1612, † młodo), s. Michała I
2. Jan X (*6 V 1614, † młodo), s. Michała I
3. Szymon II (*5 VIII 1615, † młodo), s. Michała I
4. Michał III (*15 VIII 1618, † młodo), s. Michała I
5. Katarzyna IV (*24 XI 1621, † młodo), c. Michała I
- I. Dawid (8 IV 1590 † 4 III 1631), s. Jana II
 a) GTor. 1601
 b) 1v. 1615 Dorota Kittel († 17 XI 1625), c. Konrada, piwowara; 2v. 1627 Barbara Marckt († 4 XII 1629), c. Jerzego; 3v. 30 VII 1630 Elżbieta Holstein, c. Jerzego, kupca (2v. 2 XII 1631 Krzysztof Sander, piekarz)
 c) piwowar
 e) Kozia 249 1618-28, Podmurna 365, 366 (cz) do 1625, Chełmińska 309 (cz) do 1620, Bydłęca 204 <1616-18>
1. Elżbieta IV (20 IV 1618 † 1644/51), c. Dawida
 b) IV 1635 Krzysztof Fornefast
 c) kołodziej 1634
2. Katarzyna V (*1623 † 1 IX 1695), c. Dawida
 b) 10 II 1641 Jeremiasz Strauss (8 XII 1594 † 10 III 1676)
 c) kuśnierz
3. Jerzy V (*16 V 1628, † młodo), s. Dawida
- J. Konrad I (ok. 1601 † 1638/9), s. Jana II
 a) GTor. ok. 1610, Lejda 1623
 b) 15 X 1624 Elżbieta Kojewe, c. Jana, piwowara
 c) piwowar
 e) Chełmińska 339 1628-33 (skupił cały), wdowa 1640

1. Jan XI (*1 VI 1626, † młodo), s. Konrada I
2. Konrad II (*8 IV 1628, † młodo), s. Konrada I
3. Konrad III (*9 III 1630, † młodo lub wyjechał), s. Konrada I
 - a) GTor. 1636
4. Henryk III (*9 IX 1631, † młodo lub wyjechał), s. Konrada I
 - a) GTor. 1636
5. Krystyna (*18 VII 1635, † młodo?), c. Konrada I
6. Anna III (*15 XII 1637, † młodo?), c. Konrada I
- K. Katarzyna II (ok. 1599), c. Jana II
 - b) 26 XI 1617 Baltazar von Burscheit †1 IV/10 XI 1637)
 - c) kupiec
 - d) ławnik PM 1627-30, ławnik SM 1630-37
- L. Benedykt III (ok. 1609 † po 1643), s. Jana II
 - b) a. 1633 NN
 - c) bez prawa miejskiego
 1. Elżbieta V (*21 IX 1633, † młodo), c. Benedykta III
 2. Elżbieta VI (*21 XII 1643), c. Benedykta III
- Ł. Agnieszka III (ok. 1611, ż. 1646), c. Jana II
 - b) 12 V 1631 Melchior Pick († po 1646)
 - c) kupiec korzenny 1632
- M. Regina II (ok. 1614), c. Jana II
 - b1) 24 X 1634 Eliasch Amen († 15 VI/9 VIII 1638)
 - c1) kupiec
 - d1) ławnik PM 1630-38, ławnik SM 1638
 - b2) 21 II 1640 Krzysztof Rentz (*ok. 1610)
 - c2) kupiec bez prawa miejskiego
- N. Daniel I (*4 VII 1616), s. Jana II
- O. Katarzyna III (*4 XII 1617), c. Jana II
- II. Maciej III († po 1618), s. Benedykta I
 - b) NN
 - c) piernikarz
 - e) Ducha Św. 197 (cz) 1568-82, Kozia 249 1590-1618>
- A. Jakub III (ok. 1589), s. Macieja III
 - a) GTor. 1601 (quarta)
- B. Andrzej II (ok. 1592), s. Macieja III
 - a) GTor. 1601 (octava)
- C. Gertruda I (ok. 1594), c. Macieja III
 - b1) 24 VIII 1614 Michał Wolski
 - c1) kowalczyk, potem kotlarz
 - b2) 11 XI 1626 (2v) Jan Kojel
 - c2) kupiec
2. Maciej II († 1580/95), s. Jakuba II
 - b) Elżbieta Vogt
 - c) piwowar
 - e) Rynek SM 292, ½, od 1555 cały; św. Anny 144IIh a,b 1575,79

I. Benedykt II († po 1634), s. Macieja II

- b) 1v. ok. 1596 Elżbieta Hoffman; 2v. 16 I 1603 Gertruda N. (1v. Albrecht Mese, kupiec); 3v. (1617) Elżbieta Seidelmeyer (1v. a. 1595 Jan Wisner, aptekarz); 4v. 2 I 1619 Anna Rüdiger, c. Jerzego kupca
- c) hotelarz (piwowar)
- d) ławnik mokrzański (1620)
- e) św. Anny 144Ih a,b do 1595 (z rodzeństwem), Rynek SM 292 1603-34

A. Jan VI (*ok. 1596, † młodo), s. Benedykta II

B. Elżbieta III (5 VIII 1597 † 1 X 1680), c. Benedykta II

- b1) 15 II 1627 Daniel Andres († 4 IV/10 VII 1635)
- c1) czerwonoskórnik
- d1) ławnik NM 1628-35
- b2) 19 X 1637 Andrzej Seidler (26 II 1610 † 1668)
- c2) piwowar
- d2) ławnik PM 1662-63, 1667-68

C. Michał II (17 VIII 1599 † 19 X 1629), s. Benedykta II

- b) 6 X 1626 Anna Sontag, c. Jana piwowara
- c) piekarz

D. Jerzy II (20 V 1601 † 20 II 1659), s. Benedykta II

- b) 19 II 1646 Agnieszka Behm (1v. 21 VII 1637 Marcin Klein, kupiec † VII 1644)
- c) kupiec 1650
- d) ławnik PM 1650-59
- e) Rynek SM 292 1638-59 (od 1640 cały)

1. Jerzy VI (27 *29 X 1646 † 1656), s. Jerzego II

- a) GTor. 1655

2. Szymon IV (27 *29 X 1646 † 1656), s. Jerzego II

- a) GTor. 1655

3. Elżbieta VIII (21 *23 X 1650 † 1656), c. Jerzego II

E. Henryk II (14 I 1606 † po 1645), s. Benedykta II

- a) GTor. 5 V 1614
- b) 1637/8 NN
- c) piwowar 1636
- e) Rynek SM 292 (cz) do 1640, po 1645 wyjechał do Grudziądza

1. Benedykt IV (17 *19 XI 1638), s. Henryka II

- a) GTor. 26 IX 1643

2. Jerzy VII (9 *11 IV 1641), s. Henryka II

- a) GTor. 1646

3. Elżbieta VII (19 XII 1643), c. Henryka II

4. Henryk IV (13 *15 VI 1645), s. Henryka II

- a) GTor. 1657

II. Wawrzyniec I (z. 1617), s. Macieja II

- b) 12 VI 1600 Anna Kissling (^15 II 1583), c. Jana, piwowara
- c) kowal

- A. Jan VII (*1601, † młodo), s. Wawrzyńca I
- B. Wawrzyniec II (4 II 1603 † 17 VIII 1680), s. Wawrzyńca I
 - a) GTor. 26 V 1621
 - b) 3 X 1639 Anna Schwanwitz (ok. 1620 # 27 XII 1684),
c. Marcina, rymarza
 - c) kowal 1639
- 1. Wawrzyniec III (14 *16 IX 1640, † młodo), s. Wawrzyńca II
- 2. Elżbieta VI (18 *20 XI 1642, † młodo), c. Wawrzyńca II
- 3. Jerzy VIII (17 II 1645, † 24 III 1654), s. Wawrzyńca II
- 4. Anna IV (23 VIII 1647 † po 1695), c. Wawrzyńca II
 - b1) 6 II 1663 Piotr Pulss
 - c1) balwierz 1663
 - b2) 28 VII 1695 Jan Schlachtau
 - c2) balwierz 1695
- 5. Katarzyna VII (6 *8 XII 1651 † 14 #15 VIII 1656), c. Wawrzyńca II
- 6. Gertruda III (26 *28 VI 1654, † młodo), c. Wawrzyńca II
- 7. Zuzanna (12 *14 IV 1656 † 22 #24 IV 1656), c. Wawrzyńca II
- 8. Wawrzyniec IV (20 IX 1657 # 30 XI 1657), s. Wawrzyńca II
- 9. Magdalena (30 VI *2 VII 1664 # 14 VII 1697), c. Wawrzyńca II
 - b) 2 VII 1680 Krystian Bogus (*26 II 1651 # 16 IV 1699)
- C. Jan VIII (4 II 1603 † 1624), s. Wawrzyńca I
- D. Gertruda II (*1606), c. Wawrzyńca I
- E. Anna II (13 IV 1610 # 4 IX 1642), c. Wawrzyńca I
 - b1) 22 V 1629 Kasper Arendt
 - c1) sługa miejski
 - b2) 4 XII 1640 Paweł Becker
 - c2) żołnierz, ubojnik
- F. Urszula II (*ok. 1613), c. Wawrzyńca I
- G. Szymon III (22 X 1617, † młodo), s. Wawrzyńca I
 - a) GTor. 26 V 1621
- III. Agnieszka I, c. Macieja II
 - a) 14 V 1600 Krzysztof Prasch
 - b) xxx
- IV. Maciej IV, s. Macieja II
 - b) 22 I 1606 Elżbieta Beyer, c. Jerzego
 - c) rzeźnik
 - e) Kozia 280b do 1617
- V. Jan III, s. Macieja II
- VI. Katarzyna I, c. Macieja II
- VII. Bartłomiej, s. Macieja II
 - b) a. 1605 Dorota Moyses, c. Jana
 - c) piwowar
 - e) Ducha Św. 199 <1605
- A. Regina I (*ok. 1610), c. Bartłomieja
 - b) 10 II 1631 Jan Wittke
 - c) mistrz wagi miejskiej (sługa miejski)